

Корсун О. В.,

асистент кафедри міжнародних, освітніх і ділових комунікацій
Донецького національного технічного університету

БЕЗСУБ'ЄКТНІ РЕЧЕННЯ З ПРЕДИКАТАМИ ЯКОСТІ ТА КІЛЬКОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. У статті описано семантичні типи предикатів якості та кількості в складі безсуб'єктних речень англійської і української мов, проаналізовано типи носіїв ознаки (дескриптивів), наведено статистичні дані.

Ключові слова: безсуб'єктне речення, предикат, якість, кількість, дескриптив.

Вступні зауваження. Пропонована стаття присвячена розгляду семантичних типів безсуб'єктних речень (далі БР) з предикатами якості та кількості в англійській і українській мовах. Під БР розуміються прості повні та неповні одно- та двоскладні речення або частини складних речень без формально вираженого семантичного суб'єкта, що мають загальне значення якісної та кількісної характеристики людини, предмета, дії, ситуації, абстрактного явища тощо. БР якості та кількості в порівнюваних мовах є одноактантними і описані спільною формулою тлумачення “Дескриптив Descr / DescrØ має якісну або кількісну ознаку Attr (у місці Loc)”, де Descr – дескриптив, носій якісної або кількісної ознаки, Attr – атрибут, якісна або кількісна ознака; Loc – (локатив) місце [5].

Центральним компонентом аналізованих БР є предикат якості або кількості, що вказує на ознаки віку, розміру, ваги, зовнішньої форми, відстані, рис людського характеру тощо. Наразі речення з предикатом якісної та кількісної характеристики розглянуті у роботах Н. Д. Арутюнової [2], І. Р. Вихованця [4], М. В. Всеволодової та Го Шуфеня [5], В. Г. Гака [6], А. П. Загнітка [8], Г. О. Золотової [11], О. Г. Межова [12], Ю. С. Степанова [15] та інших учених.

Пропоноване дослідження виконано у руслі семантичного синтаксису, тобто напрямку в лінгвістиці, що концентрується на розгляді змістової сторони синтаксичних одиниць, розвинуеного у роботах Ю. Д. Апресяна [1], В. В. Богданова [3], Р. Ван Валіна [27], І. Р. Вихованця [4], М. В. Всеволодової [5], О. В. Падучевої [13], Л. Теньєра [16], Ч. Філлмора [17], У. Чейфа [18] та інших науковців. Підвищений інтерес сучасної лінгвістики до розгляду синтаксичних явищ на глибокому семантичному рівні, необхідність дослідження галузі синтаксичної семантики у зіставному аспекті, а також відсутність робіт, присвячених комплексному дослідженню безсуб'єктних речень з предикатами якості та кількості в зіставному аспекті, зумовлюють **актуальність** цієї роботи.

Об'єкт дослідження становлять БР з предикатами якості та кількості в англійській і українській мовах.

Предметом дослідження є семантична організація БР з предикатами якості та кількості в англійській і українській мовах.

Метою дослідження є встановлення спільних і диференційних рис семантичної організації БР з предикатами якості та кількості в англійській і українській мовах.

Матеріал дослідження становлять 1500 БР в англійській мові і 1500 БР в українській мові, з-поміж яких БР з

предикатами якості та кількості налічують 77 (5,1%) та 55 (3,6%) одиниць відповідно.

Типи якісних і кількісних ознак у складі БР англійської і української мов. Розгляд БР за типами якісних і кількісних характеристик у їх складі дозволив виділити на матеріалі української мови більше типів ознак, ніж на матеріалі англійської мови (див. табл. 1).

Дослідження показало, що спільними для обох мов типами речень є БР на позначення:

1) **особливостей людського характеру:** (1) *How did you find him? – Very affable* [23, с. 78] ‘Яким він тобі здався? – Дуже чемним’; (2) *Жила у тітки Катерини. Де ж подінеться сирота? Забрала, і спочатку нічого було. Добра, лагідна* [14, с. 10].

Наведені приклади є неповними реченнями, що функціонують як відповіді на поставлені питання і тому містять лише інформацію про дескриптив Descr, людину, згадану в попередньому запитанні, а саме: її ознаку за рисами характеру Attr – *affable* ‘чемний’ (1) та *добра, лагідна* (2).

Таблиця 1

Типи якісних та кількісних ознак
у складі англійських і українських БР

№	Тип ознаки	Кількість одиниць (%)	
		англ.	укр.
1	Характер людини	18 (23,4%)	10 (18,2%)
2	Тривалість	17 (22,1%)	9 (16,3%)
3	Вік	14 (18,2%)	9 (16,3%)
4	Ціна	10 (12,9%)	5 (9,1%)
5	Розмір	6 (7,8%)	3 (5,5%)
6	Зовнішність	4 (5,2%)	–
7	Колір	–	4 (7,3%)
8	Кількість	–	5 (9,1%)
9	Відстань	–	4 (7,3%)
10	Швидкість	–	1 (1,8%)
11	Інше	8 (10,4%)	5 (9,1%)
Разом	77 (100%)	55 (100%)	

2) **ознаки за тривалістю:** (3) *That was quick work* [22, с. 165] ‘Робота була швидкою’; (4) *Бо вже й ніч надворі. Коротка по-літньому* [7, с. 747].

БР (3) є повним двоскладним реченням, іменна частина присудка якого виражає характеристику дескриптива (Descr) *work* ‘робота’ за тривалістю – *quick* ‘швидко’. Приклад (4) є неповним парцельованим реченням, яке містить додаткову інформацію про тривалість *коротка по літньому* (Attr), притаманну дескриптиву Descr *ніч*, що зазначено у попередньому реченні.

3) **віком:** (5) *What age are you? – Twenty-six* [23, с. 33] ‘Скільки тобі років? – Двадцять шість’; (6) *Років? – Двадцять сім* [10, с. 477].

Таблиця 2

Типи носіїв якісної і кількісної ознак характеристик у складі англійських і українських БР

№	Тип носія ознаки	Кількість одиниць (%)	
		англ.	укр.
1	Людина	38 (49,4%)	17 (30,9%)
2	Абстрактне явище	23 (29,8%)	26 (46,3%)
3	Подія або ситуація	12 (11,6%)	–
4	Навколишнє середовище	2 (2,6%)	–
5	Дія	2 (2,6%)	1 (1,8%)
6	Фізичний об'єкт	–	7 (12,8%)
7	Споруда	–	3 (3,6%)
8	Предмет одягу	–	1 (1,8%)
9	Плід дерева	–	1 (1,8%)
Разом	77 (100%)	55 (100%)	–

Наведені приклади є частиною діалогічного мовлення, у якому виражається вікова характеристика дескриптива – людини.

4) **вартістю:** (7) *Will the cost of printing be much? – A few pounds* [22, с. 292] ‘Якою буде ціна друку? – Декілька фунтів’; (8) *Торгові мита, які сплачував іноді навіть я, – мільйон двісті тисяч* [9, с. 171].

В обох мовах виділені БР, що позначають вартість Attr – *a few pounds* ‘декілька фунтів’ (7), *мільйон двісті тисяч* (8), які конкретизують інформацію щодо вартості певної послуги, дескриптива Descr *printing* ‘друк’ у прикладі (7) та вартості дескриптива Descr *торгові мита* в прикладі (8).

5) **розміром:** (9) *What size is that field? – Twenty-four acres* [24, с. 239] ‘Якого розміру поле? – Двадцять чотири акри’; (10) *Два кілометри вздовж, кілометр ушир. Грузьке непролазне болото, смердюче баговисько, заросле розгозом та очеретам, – жалюгідна западина серед голого степу* [7, с. 700].

БР (9-10) є неповними реченнями, які характеризують дескриптиви Descr *field* ‘поле’ (9) та *болото* (10) за розміром – *twenty-four acres* ‘двадцять чотири акри’ (9) та *два кілометри вздовж, кілометр ушир* (10), виражені за допомогою іменної частини складеного іменного присудка.

Тільки на матеріалі англійської мови виділені БР, що містять ознаки **зовнішності людини:** (11) *Greta's beautiful. Tall and blond* [20, с. 47] ‘Грета вродлива. Висока зі світлим волоссям’.

Наведений приклад є неповним реченням на позначення характеристики зовнішності (Attr) *tall and blond* ‘висока зі світлим волоссям’, притаманній дескриптиву Descr, людини, особа якої встановлюється за допомогою попереднього речення і позначає дівчину на ім'я Грета.

На відміну від англійської мови, в українській мові виділені БР на позначення **кольору** (12), **кількості** (13) **відстані** (14) та **швидкості** (15):

(12) *Поки Пилип під'їхав, вони витягли чемодани і теper зрізали шкіру, що нею були обтягнені сидіння. Яскраво-червону, з золотим візерунком* [7, с. 676].

(13) *П'ятсот служебок? – П'ятсот* [9, с. 246].

(14) *Скільки до хутора? – Кілометрів сім* [7, с. 780].

(15) *Швидкість на такому шосе – сто двадцять* [10, с. 208].

В обох мовах виділені БР, які виражають **різні типи характеристик**, що не належать до жодного з класів, описаних вище, наприклад, англ. *executive* ‘виконавчий’, *uneventful* ‘звичайний, без пригод’, *practical* ‘практичний’ та ін.; укр. *старомодний, підкісний* тощо:

(16) *In France the work was executive rather than practical* [21, с. 173] ‘У Франції робота була більше виконавчою, ніж практичною’.

БР (16) є повним двоскладним реченням, у якому дескриптор Descr, виражений іменником *the work* ‘робота’, характеризується за допомогою прикметника Attr *executive* ‘виконавча’.

(17) *The rest of the journey passed uneventfully* [19, с. 204] ‘Решта подорожі пройшла без пригод’.

У прикладі (17) наведено характеристику події Descr *journey* ‘подорож’, яка пройшла *uneventfully* ‘без пригод’.

Типи носіїв якісної і кількісної ознак у складі БР англійської і української мов. Різновиди типів носіїв якісної і кількісної ознак у складі БР англійської і української мов наведені в таблиці 2.

Кількісні дані свідчать, що найбільш розповсюджені типами носіїв ознак в обох мовах є **людина** (18), (19) та **абстрактні явища** (20), (21). Спільним предметом характеристики є **дія** (22), (23):

(18) *What's your figure? – (I am) A hundred and fifty* [25, с. 192] ‘Який твій зріст? – (Мій зріст) Сто п'ятдесят’.

Приклад (18) є неповним БР, у якому наведена параметрична ознака (зріст) людини-мовця.

(19) *A скільки в мені нині? – Сто двадцять* [9, с. 246].

Наведене БР містить інформацію про параметри (вагу) людини, що позначена в попередньому реченні.

(20) *We've paid the deposit ... – How much? – Thirty-two thousand* [25, с. 111] ‘Ми сплатили депозит ... – Скільки? – Тридцять три тисячі’.

(21) *Плата за привілеї – сто тисяч* [9, с. 171].

У наведених прикладах міститься інформація про абстрактні поняття: у БР (20) – вартість депозиту *deposit* ‘депозит’ та у БР (21) – *плата за привілеї*.

(22) *It was a long anxious drive* [22, с. 130] ‘Їзда була довгою та неспокоїною’.

(23) *Розмова була довга ...* [24, с. 506].

У реченнях (22), (23) наведено характеристику дії, а саме: переїзду (22) та розмови (23) – за тривалістю.

Тільки в англійській мові виокремлено БР, у яких характеристика надана **навколишньому середовищу** (24) та **ситуації або події** (25).

(24) *It was an old market-town* [27, с. 147] ‘То було старе місто-ринок’.

(25) *The party that night moved with the speed of a slapstick comedy* [21, с. 115] ‘Вечірка тієї ночі минула зі швидкістю фарсу’.

БР, що містять характеристику **споруди** (26), **предмета одягу** (27), **плода дерева** (28) та **фізичного об'єкта** (29), виокремлені лише на матеріалі української мови.

(26) *А церкви? – Обідрані й поруйновані. Одна обгороджена оборонною стіною, але не врятувала її стіна* [9, с. 369].

ХБР (26) є неповним реченням, частиною діалогічного мовлення, у якому є опис споруди, а саме: церкви.

(27) *Сів прямо на підлогу Іван, скинув свій чобіт пошвидше – рудий та стоптаний, онучею ногу витер та й узув хромове чудо. Устав і ногою притупнув. – Ну, як? – питають цікаві. – Мов на мене пошитий... А ке сюди ливий!* [7, с. 64].

БР є неповним реченням, у якому наведено ознаку предмета за розміром *мов на мене пошитий*. Об'єкт характеристики, предмет одягу *чоботи*, встановлюється за допомогою ширшого контекста.

(28) *Сади обтяжені яблуками і сливами. Сині, повні і соковиті...* [14, с. 45].

Наведений приклад є неповним парцельованим реченням, що продовжує і доповнює попереднє речення й містить ознаку за кольором (Attr) *сині*, властиву дескриптиву Descr, плоду дерева, *сливам*, наведеного в попередньому реченні.

(29) *Іван Приходько читав щодня самолоти. — Подумав-подумав, дописав: — Скільки й на яродромі було* [7, с. 81].

БР (29) є неповним реченням, відповіддю на поставлене питання, що містить кількісну характеристику (*скільки й на яродромі було*) фізичних об'єктів, *самолотів*, які встановлюються за допомогою попереднього речення.

Висновки:

1. БР із предикатами якості та кількості не є поширеними поміж БР з іншими типами предикатів, що обумовлено функцією предиката якісної та кількісної ознаки – характеризувати семантичний суб'єкт речення, який у виборчому матеріалі не є формально вираженим.

2. Дослідження предикатів у складі БР мов дослідження за типом якісної та кількісної ознак показав, що на семантичному рівні БР української мови є більш різноманітними, ніж БР англійської мови, про що свідчить кількість типів ознак, виокремлених на матеріалі БР кожної мови – 7 типів ознак з-поміж БР англійської мови та 10 типів ознак на матеріалі української мови. Спільними є 5 типів ознак.

3. Аналіз БР за типом дескриптива у їхньому складі показав, що спільними та найбільш частотними носіями ознак в обох мовах дослідження є людина, абстрактне явище та дія. Тільки з-поміж БР англійської мови виокремлені речення, у яких носієм ознаки є подія або ситуація та навколишнє середовище. В українській мові роль дескриптива виконує також споруда, предмет одягу, плід дерева та фізичний об'єкт.

4. Розгляд синтаксичних засобів вираження носія якісної та кількісної ознаки у складі БР, а також аналіз синтаксичної організації БР з предикатами якості та кількості становлять перспективу подальшого дослідження БР цього типу.

Література:

1. Апресян Ю. Д. Синтаксис и семантика в синтаксическом описании / Ю. Д. Апресян // Единицы разных уровней грамматического строя языка и их взаимодействие. – М.: Наука, 1969. – С. 302–306.
2. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – М.: Изд-во ЛКИ, 2007. – 384 с.
3. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення: [монографія] / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К.: Наукова думка, 1983. – 220 с.
4. Богданов В. В. Семантико-синтаксическая организация предложения / В. В. Богданов. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1977. – 204 с.
5. Всеволодова М. В., Го Шуфень Классы моделей русского простого предложения и их типовых значений. Модели русских предложений со статальными предикатами и их речевые реализации (в зеркале китайского языка) / М. В. Всеволодова, Го Шуфень. – М.: (АЦФИ), 1999. – 169 с.
6. Гак В. Г. Семантический синтаксис / В. Г. Гак // Русский язык: Энциклопедия. – М., 1998. – С. 457–458.
7. Дімаров А. Біль і гнів: [роман] / А. Дімаров. – К.: Україна, 2004. – 925 с.

8. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис: [монографія] // А. П. Загнітко. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «ВАО», 2011. – 992 с.
9. Загребельний П. А. Роксолана: [роман] / П. Загребельний. – К.: Радянський письменник, 1980. – 574 с.
10. Загребельний П. А. Твори в шести томах: (Розгін): [роман] / П. Загребельний. – К.: Дніпро, 1979. – Т.1. – 575 с.
11. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Г. А. Золотова. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 358 с.
12. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць: [монографія] / О. Г. Межов. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
13. Падучева Е. В. Семантические исследования / Е. В. Падучева. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 327 с.
14. Самчук У. Марія: [роман] / У. Самчук. – К.: Радянський письменник, 1991. – 190 с.
15. Степанов Ю. С. Имена, предикаты, предложения (семиологическая грамматика) / Ю. С. Степанов. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 360 с.
16. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Люсьен Теньер; [пер. с франц. Редкол.: Г. В. Степанов (пред.) и др.; Вступ. ст. и общ. ред. В. Г. Гака]. – М.: Прогресс, 1988. – 656 с. – (Языковеды мира).
17. Филлмор Ч. Дело о падеже / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. Лингвистическая семантика. – М.: Прогресс, 1981. – Вып. X. – С. 369–495.
18. Чейф У. Л. Значение и структура языка / Уоллес Л. Чейф; [пер. с англ. Г. С. Щура; послесл. С. Д. Кацнельсона]. – М.: Прогресс, 1975. – 432 с.
19. Amis K. Lucky Jim: [novel] / K. Amis. – М.: “TSITADEL”, 2002. – 304 p.
20. Christie A. Endless Night: [novel] / A. Christie. – СПб.: Антология, 2009. – 256 с. – (My Favourite Fiction).
21. Fitzgerald F. Scott. The great Gatsby: [novel] / F. Scott Fitzgerald. – New York: Simon&Schuster, 1992. – 221 p.
22. Galsworthy J. End of the Chapter. Maid is waiting. Flowering wildness: [trilogy] / J. Galsworthy. – Moscow: Foreign languages publishing house, 1960. – 602 p.
23. Galsworthy J. End of the Chapter. Over the river: [trilogy] / J. Galsworthy. – Moscow: Foreign languages publishing house, 1960. – 304 p.
24. Galsworthy J. A Modern Comedy. The White Monkey: [trilogy] / J. Galsworthy. – Moscow: Progress publishers, 1976. – 304 p.
25. Galsworthy J. A Modern Comedy. The Silver Spoon: [trilogy] / J. Galsworthy. – Moscow: Progress publishers, 1976. – 279 p.
26. Lawrence D. H. Lady Chatterley's Lover / D. H. Lawrence. – Feedbooks, 1997. – 292 p.
27. Van Valin R. D. Exploring the Syntax-Semantics Interface / R. D. Van Valin. – New York: Cambridge University Press, 2005. – 310 p.

Корсун О. В. Бессубъектные предложения с предикатами качества и количества в английском и украинском языках

Аннотация. В статье описаны семантические типы предикатов качества и количества в составе бессубъектных предложений английского и украинского языков, проанализованы типы носителей характеристики (дескриптивов), приведены статистические данные.

Ключевые слова: бессубъектное предложение, предикат, качество, количество, дескриптив.

Korsun O. Subjectless sentences with predicates of quality and quantity in English and Ukrainian

Summary. The article deals with the description of subjectless sentences with predicates of quality and quantity in English and Ukrainian. Types of descriptive have been analyzed. Statistic data have been provided.

Key words: subjectless sentence, predicate, quality, quantity, descriptive.